

در گفتگو با دکتر حامد وحدتی نسب، فوق دکتری زیست- باستانشناسی

با فواید و معضلات تهیه جدول گاهنگاری بیشتر آشنا میشویم

بنیاد ایرانشناسی بر آن است تا بمنظور شناساندن جایگاه و نقش فرهنگی ایران، در پیشسازی مؤلفه‌های رشد جوامع انسانی، همایش «گاهنگاری تطبیقی ایران و جهان» را برگزار کند. به همین منظور با آقای دکتر وحدتی نسب، فوق دکتری زیست- باستانشناسی، بعنوان یکی از دست‌اندرکاران تهیه جدول گاهنگاری ایران و جهان، به گفتگو نشستیم، که در ادامه می‌خوانید:

* جناب آقای دکتر وحدتی نسب بعنوان یک باستانشناس و یکی از دست‌اندرکاران تهیه جدول گاهنگاری

ایران و جهان، معضلات و فواید تهیه جدول گاهنگاری را توضیح دهید؟

در ایران و دیگر کشورهای دنیا معمولاً دوره‌بندی‌هایی مانند: دوره پارینه‌سنگی، فرا پارینه‌سنگی، نوسنگی، عصر مس و سنگ و ... وجود دارد. این تقسیم‌بندیها از لحاظی باعث تخصص‌گرایی است، ولی مرزبندی‌هایی را نیز ایجاد میکند، که موجب فراموشی

روندهای تاریخی شده و پیوستگی این دوره‌ها را با هم از بین می‌برد. برای توضیح بیشتر باید گفت: خروج از دوره‌ای به دوره‌ی دیگر کاملاً تدریجی بوده و مرزبندی مشخصی برای آن قابل تصور نیست. یعنی خیلی بتدریج از دوران پارینه‌سنگی خارج شده و به دوران نوسنگی وارد شده‌ایم و با همین روند وارد دوره‌های بعدی می‌شویم. انسانهای ساکن در آن روزگار نیز هیچ تصویری از این موضوع نداشته‌اند که در چه دوره‌ای زندگی میکنند. در واقع تغییرات معیشت و شیوه‌ی زندگی انسان فرایند کاملاً تدریجی بوده و نامگذاری دوره‌ها، تنها برای سهولت یادگیری در ذهن انسان است.

بر این اساس، در هنگام تنظیم جدول گاهنگاری متوجه می‌شوید که تهیه‌ی این زمانبندیها به سادگی نیست، زیرا برای آغاز و همچنین تفکیک دورانها، به سادگی نمی‌توان اظهارنظر کرد. علاوه بر این در هر گوشه‌ای از دنیا، روند تغییرات همزمان نبوده است. حتی در یک کشور مانند ایران نیز این تحولات زمانی، همزمان نیستند. مثلاً بخشهای مختلف کشور ایران در زمانهای متفاوتی وارد عصر آهن شده‌اند. این در حالی است که عصر آهن به نسبت خیلی به دوران حاضر نزدیک است و بالطبع هرچه در زمان عقب‌تر برویم، شروع و خاتمه ادوار نیز نوسان بیشتری خواهند داشت.

حُسن جدول گاهنگاری آن است که در یک نگاه و در یک دید کلی نشان میدهد که در هر یک از این شروع و خاتمه‌ها، اقصی نقاط دنیا در چه وضعی بوده‌اند. مثلاً میتوان دید زمانی که ایران در دوران مس سنگی است، دیگر قسمتهای دنیا در چه دوران، فرهنگ و چه اقتصاد معیشتی به سر می‌برده‌اند.

نکته‌ی جالب در مورد گاهنگاری دنیا در آن است که، بیشتر قسمتهای دنیا تا یک زمان کاملاً هماهنگ و بصورت تدریجی حرکت پیشرو دارند. بعنوان مثال، این حرکت را میتوان بصورت یک مسابقه‌ی دو نیمه استقامت در نظر گرفت. در این میان همه قسمتهای دنیا تا یک بازه‌ی زمانی دوشا دوش همدیگر در حال حرکت هستند؛ اما از یک بازه‌ی زمانی، که حدود ۱۳۰۰۰ سال پیش است، برخی از قسمتهای دنیا استارت قویتری زده و بر سرعت خود افزوده‌اند و برخی دیگر از قسمتها عقب مانده‌اند. به همین خاطر در بازه‌ی زمانی

۱۳۰۰۰ سال پیش تا حدود ۱۵۰۰ و ۱۶۰۰ میلادی، که رُنسانس در حال کامل شدن است، همه چیز تغییر میکند. اروپا یک مسیر را می‌رود، خاور دور یک مسیر و خاورمیانه مسیر دیگری را طی میکند؛ در حالیکه همزمان استرالیا همچنان در عصر پارینه‌سنگی است. بنابراین با نگاه کردن به جدول گاهنگاری، دیدی یکپارچه و یکجا به مخاطب آن ارائه خواهد شد.

* جایگاه ایران را از منظر مؤلفه‌های پیشرفت چگونه ارزیابی میکنید؟

همانگونه که گفته شد، تا حدود ۱۳۰۰۰ سال پیش همه جای دنیا از نظر پیشرفت در کنار هم بوده‌اند. اما نخستین آغاز و گام پیشرفت در ایران شکل گرفته است. آغازی که از آن یاد شد، چیزی نیست جز اهلی‌سازی حیوان و گیاه، که در ایران برای نخستین بار شکل گرفته است. بُز و گندم در نواحی مختلفی از زاگرس اهلی شده است.

جُو در لوانت اهلی میشود و گوسفند و گاو در توروس که شرق آناتولی و نزدیک به ایران است. هلال حاصلخیزی که زاگرس هم بخشی از آن است، منشاء استارت یا آغازی است که جوامع را از هم جدا میکند. جوامعی که هرچه زودتر وارد مرحله اهلی‌سازی میشوند، پیچیده‌تر شده و بزرگتر میشوند و تحولات دیگر اجتماعی، مانند: روستاهای آغازین، شهرهای آغازین و امپراطوریه‌ها را بوجود می‌آورند.

بنابراین کشور ایران که جزئی از هلال حاصلخیزی است، از همه زودتر همراه با «میان رودان» وارد عرصه پیشرفته تکنولوژی میشود و این روند ادامه می‌یابد تا شکوه عظیمش را در دوران شاهنشاهی‌های ماد و هخامنشی و پارت و ساسانی ببینیم. بعد از آن با افولی مواجه شده، اما در دوران اسلامی دوباره اوج می‌گیرد و از میانه دوران صفوی وارد سرایشی میشود. درست از همین زمان استارت دومی در اروپا شکل می‌گیرد و روند پیشرفت اروپا سرعت می‌یابد.

* آیا نشانه‌هایی از توفق ایران در دوران پارینه‌سنگی (پیش از ۱۳۰۰۰ سال) نیز وجود دارد و اساساً دوران

پارینه‌سنگی در ایران با چه معضلاتی روبرو است؟

در دوران پارینه‌سنگی عموماً نگاه جهانی است و با چشم‌پوشی از برخی جزئیات پارینه‌سنگی، یک منطقه را میتوان با پارینه‌سنگی دیگر نقاط مقایسه کرد و البته تفاوت‌های منطقه‌ای کوچکی میان آنها وجود دارد. اما اطلاعاتمان آنقدر کافی نیست که بگوییم ایران متأثر از جاهای دیگر است، یا دیگر نقاط متأثر از ایران هستند. برخی از دانشمندان منشاء انسان مدرن را در زاگرس دانسته‌اند، اما برای اظهارنظر دقیق کمی زود است. در واقع تعداد کاوشها در دوران پارینه‌سنگی بسیار کم است و در ایران شاید به تعداد انگشتان دو دست باشد و ما منتظر هستیم که خیلی چیزهای دیگر در ایران کشف شوند. متأسفانه در ایران تاکنون فقط ابزار سنگی بدست آمده و با اینکه ما مطمئن هستیم که «انسان همو اراکتوس» یا «انسان راست قامت» که حدود یک‌میلیون سال پیش زندگی می‌کرده، از ایران عبور کرده؛ ولی هنوز اسکلت این انسان بدست نیامده است. از «انسانهای نئاندرتال» نیز حدود ۵۰ یا ۶۰ محوطه داریم، که فقط دست‌افزار سنگی آنها بدست آمده و این بعلت آنست که در دوران پارینه‌سنگی کاوش زیادی صورت نگرفته است.

تنظیم: روابط عمومی بنیاد ایرانشناسی